

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZÁKLADNÍ AKUSTICKÉ VLASTNOSTI HLASU A ŘEČI

JAN G. ŠVEC ¹

¹ Katedra experimentální fyziky, Př.F. UP OLOMOUC

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ČTYŘI ZÁKLADNÍ VLASTNOSTI ZVUKU:

1) Periodicita: Základní frekvence (f_0)

2) Amplituda, Energie: Hladina akustického tlaku (SPL)

3) Barva: Spektrální rozložení

4) Trvání v čase

ZÁKLADNÍ VLASTNOSTI ZVUKU

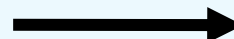
OBJEKTIVNÍ → **SUBJEKTIVNÍ (vnímané)**

Základní frekvence (f_0)

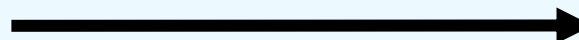
Výška

Intenzita, hladina akust. tlaku

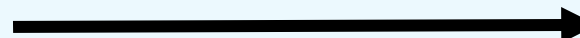
Hlasitost

Spektrum

Barva

Trvání v čase

Trvání v čase

ZÁKLADNÍ FREKVENCE HLASU (f_o):

Měřena v hertzích [Hz]

Inverzně vztažena k periodě kmitání hlasivek T_o , měřena

v sekundách [s]:

$$f_o = 1/T_o$$

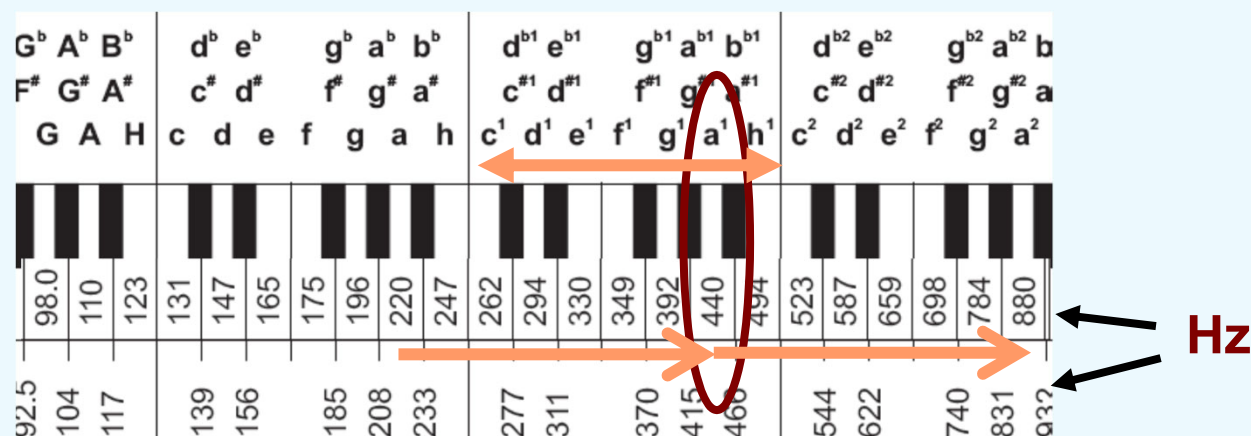
Subjektivně je vnímána jako výška hlasu (angl. pitch).

*Výška hlasu je většinou identifikována pomocí hudebních
tónů.*

FREKVENCE VERSUS HUDEBNÍ TÓNY:

Základní frekvence mohou být vztaženy k tónům na klavírní klaviatuře.

Je 12 půltónů na oktávu.

Referenční tón je komorní “a¹” s frekvencí 440 Hz

V mezinárodním systému je tento tón značen jako A₄.

Zvýšení o oktávu znamená zdvojnásobení frekvence v Hz.

Mezinárodní tónové značení začíná na tónu C₀ [16.352 Hz], který je 4 oktávy a 9 půltónů (t.j., 57 půltónů) níže než A₄.

MIDI norma začíná ještě o oktávu níže, na tónu C₋₁ [8.1758 Hz], tj. 69 půltónů pod A₄.

Midi tóny jsou logaritmicky vztaženy k frekvenci v hertzech: $MIDI = 69 + 12 \log_2(f_0/440)$. [Fechner-Weberův zákon]

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

FREKVENCE VERSUS TÓNY: Matematické vyjádření:

Zvýšení o oktávu znamená násobení frekvence číslem 2:

$$f_2 = 2 * f_1 \text{ [Hz]}$$

Jaký je faktor násobení x abychom zvýšili frekvenci f_1 o půltón?

Uvažujme, že oktáva má 12 půltónů, tedy platí:

$$f_2 = 2 * f_1 = x * x * x * x * x * x * x * x * x * x * x * x * f_1 = x^{12} * f_1 \text{ [Hz]}$$

$$\text{Proto : } x^{12} = 2 \text{ a tedy } x = 2^{1/12}$$

Pro zvýšení frekvence f_1 o n půltónů platí:

$$f_2 = 2^{n/12} * f_1 \text{ [Hz]}$$

Pro snížení frekvence f_1 o n půltónů platí:

$$f_2 = 2^{(-n/12)} * f_1 \text{ [Hz]}$$

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

FREKVENCE VERSUS TÓNY:

Matematické vyjádření:

Referenční frekvence 440 Hz je přiřazena MIDI normou pultónu č. 69.

Pro obdržení frekvence f_N N-tého pultónu podle MIDI normy platí vztah:

$$f_N = 2^{[(N-69) / 12]} * 440 \text{ [Hz]}$$

Pro určení MIDI pultónu N ze známé frekvence v hertzech potřebujeme odvodit inverzní

logaritmický vztah. Platí:

$$(N-69)/12 = \log_2(f_N/440), \text{ tedy:}$$

$$N = 12 * \log_2(f_N/440) + 69$$

Pro náhradu logaritmu se základem 2 ($\log_2$) běžným dekadickým logaritmem ($\log_{10}$),

platí:

$$\log_2(y) = \log_{10}(y) / \log_{10}(2)$$

Výsledný vztah tedy je:

$$N = 12 * \log_2(f_N/440) + 69 = [12 * \log_{10}(f_N/440)] / [\log_{10}(2)] + 69 \text{ [MIDI]}$$

FREKVENCE VERSUS VÝŠKA TÓNU:

ČESKÉ ZNAČENÍ

Oktávy	Oktávy																						
	sub-kontra	kontra			velká			malá			jednočárkovaná			dvoučárkovaná			tříčárkovaná			čtyřčárkovaná			
Tóny	B ^b ₂ A ^a ₂ A ₂ H ₂	D ^b ₂ E ^b ₂ C [#] ₂ D [#] ₂ C ₁ D ₁ E ₁	G ^b ₂ A ^b ₂ B ^b ₂ F [#] ₂ G [#] ₂ A [#] ₂ F ₁ G ₁ A ₁ H ₁		D ^b ₂ E ^b C [#] ₂ D [#] C D E F	G ^b ₂ A ^b B ^b F [#] ₂ G [#] A [#] F G A H		d ^b e ^b c [#] d [#] c d e f	g ^b a ^b b ^b f [#] g [#] a [#] f g a h		d ^{b1} e ^{b1} c ^{#1} d ^{#1} c ¹ d ¹ e ¹ f ¹	g ^{b1} a ^{b1} b ^{b1} f ^{#1} g ^{#1} a ^{#1} g ¹ a ¹ h ¹		d ^{b2} e ^{b2} c ^{#2} d ^{#2} c ² d ² e ² f ²	g ^{b2} a ^{b2} b ^{b2} f ^{#2} g ^{#2} a ^{#2} g ² a ² h ²		d ^{b3} e ^{b3} c ^{#3} d ^{#3} c ³ d ³ e ³ f ³	g ^{b3} a ^{b3} b ^{b3} f ^{#3} g ^{#3} a ^{#3} g ³ a ³ h ³		d ^{b4} e ^{b4} c ^{#4} d ^{#4} c ⁴ d ⁴ e ⁴ f ⁴	g ^{b4} a ^{b4} b ^{b4} f ^{#4} g ^{#4} a ^{#4} g ⁴ a ⁴ h ⁴	c ⁵	
Frekvence [Hz]																							
		32.7 34.6 36.7 38.9 41.2	43.7 46.2 49.0 51.9 55.0 58.3 61.7		65.4 69.3 73.4 77.8 82.4	87.3 92.5 98.0 104 110 117 123		131 139 147 156 165	175 185 196 208 220 233 247		262 277 294 311 330	349 370 392 415 440 466 494		523 544 587 622 659	698 740 784 831 880 932 988		1046 1109 1175 1245 1319	1397 1480 1568 1661 1760 1865 1976		2093 2217 2349 2489 2637	2794 2960 3136 3322 3520 3729 3951 4186		
MIDI frekvence	21 23	24 26 28	29 31 33 35		36 38 40	41 43 45 47		48 50 52	53 55 57 59		60 62 64	65 67 69 71		72 74 76	77 79 81 83		84 86 88	89 91 93 95		96 98 100	101 103 105 107 108		
Tóny	A ₀ B ₀ A [#] ₀ B ^b ₀	C ₁ D ₁ E ₁ C [#] ₁ D [#] ₁ D ^b ₁ E ^b ₁	F ₁ G ₁ A ₁ B ₁ F [#] ₁ G [#] ₁ A [#] ₁ G ^b ₁ A ^b ₁ B ^b ₁		C ₂ D ₂ E ₂ C [#] ₂ D [#] ₂ D ^b ₂ E ^b ₂	F ₂ G ₂ A ₂ B ₂ F [#] ₂ G [#] ₂ A [#] ₂ G ^b ₂ A ^b ₂ B ^b ₂		C ₃ D ₃ E ₃ C [#] ₃ D [#] ₃ D ^b ₃ E ^b ₃	F ₃ G ₃ A ₃ B ₃ F [#] ₃ G [#] ₃ A [#] ₃ G ^b ₃ A ^b ₃ B ^b ₃		C ₄ D ₄ E ₄ C [#] ₄ D [#] ₄ D ^b ₄ E ^b ₄	F ₄ G ₄ A ₄ B ₄ F [#] ₄ G [#] ₄ A [#] ₄ G ^b ₄ A ^b ₄ B ^b ₄		C ₅ D ₅ E ₅ C [#] ₅ D [#] ₅ D ^b ₅ E ^b ₅	F ₅ G ₅ A ₅ B ₅ F [#] ₅ G [#] ₅ A [#] ₅ G ^b ₅ A ^b ₅ B ^b ₅		C ₆ D ₆ E ₆ C [#] ₆ D [#] ₆ D ^b ₆ E ^b ₆	F ₆ G ₆ A ₆ B ₆ F [#] ₆ G [#] ₆ A [#] ₆ G ^b ₆ A ^b ₆ B ^b ₆		C ₇ D ₇ E ₇ C [#] ₇ D [#] ₇ D ^b ₇ E ^b ₇	F ₇ G ₇ A ₇ B ₇ F [#] ₇ G [#] ₇ A [#] ₇ G ^b ₇ A ^b ₇ B ^b ₇	C ₈	
Oktávy	nultá	první			druhá			třetí			čtvrtá			pátá			šestá			sedmá			

MEZINÁRODNÍ ZNAČENÍ

Poznámky:

Standardní, rovnoměrně temperované ladění má jako referenční tón 440 Hz (komorní a) a uvažuje 12 stejných půltónů na oktávu.

Mezinárodní značení tónů začíná na tónu C₀ o frekvenci 16.352Hz (57 půltónů pod komorním a)

MIDI standard začíná na tónu C₄ o frekvenci 8.1758 Hz (69 půltónů pod komorním a). MIDI frekvence: $d = 69 + 12 \cdot \log_2(f/440)$

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZÁKLADNÍ FREKVENCE HLASU:

Je určena kmitáním hlasivek

**PRAVIDELNÉ KMITY: Základní frekvenci lze určit z počtu kmitů
hlasivek uskutečněných za 1 sekundu [měřeno v Hz]**

**NEPRAVIDELNÉ KMITY: Základní frekvence není dobře
definovatelná, někdy je ji nemožné změřit (chraptivé hlasy, žádný
specifický tón)**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZÁKLADNÍ FREKVENCE HLASU:

Změny f_0 lze zviditelnit pomocí tzv. úzkopásmového spektrogramu.

Co je to spektrogram?

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZVUKOVÁ SPEKTROGRAFIE (SONAGRAFIE)

Vyvinuta zhruba kolem roku 1940 v

Bellových laboratořích v USA

Byla nazývána „viditelná řeč“ („visible speech“).

Zobrazuje frekvenční spektrum zvuku (hlasu / řeči) v čase. (V podstatě se jedná o 3D spektrální analýzu)

Signál je analyzován pomocí filtrů s nastavitelnou šířkou propustného pásma.

Je hodnocena intenzita signálu v různých frekvenčních pásmech a ta se zobrazí mírou zčernání.

Nyní je běžně dostupná na bázi FFT v různých počítačových softwarech pro akustická měření.

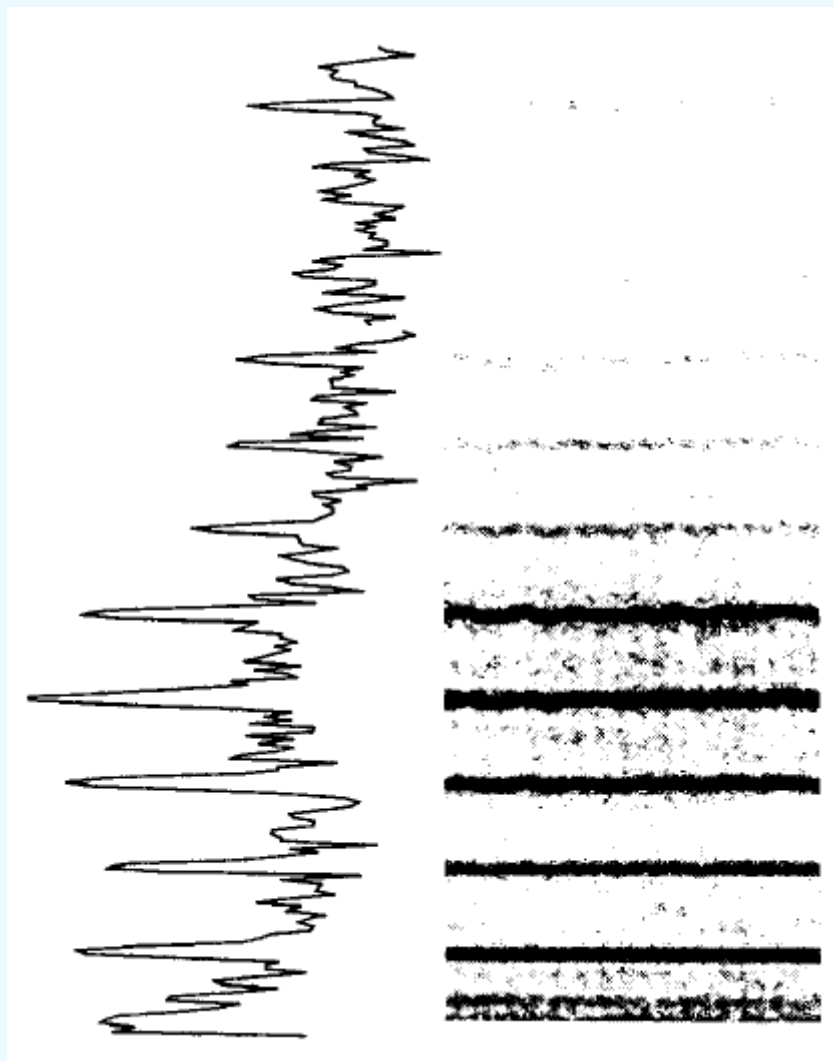

Fig. 7.27: Baken RJ, and Orlikoff RF: Clinical measurement of speech and voice, San Diego, CA: Singular Publishing Group, 2000.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZVUKOVÁ SPEKTROGRAFIE (SONAGRAFIE)

Vyvinuta zhruba kolem roku 1940 v Bellových laboratořích v USA

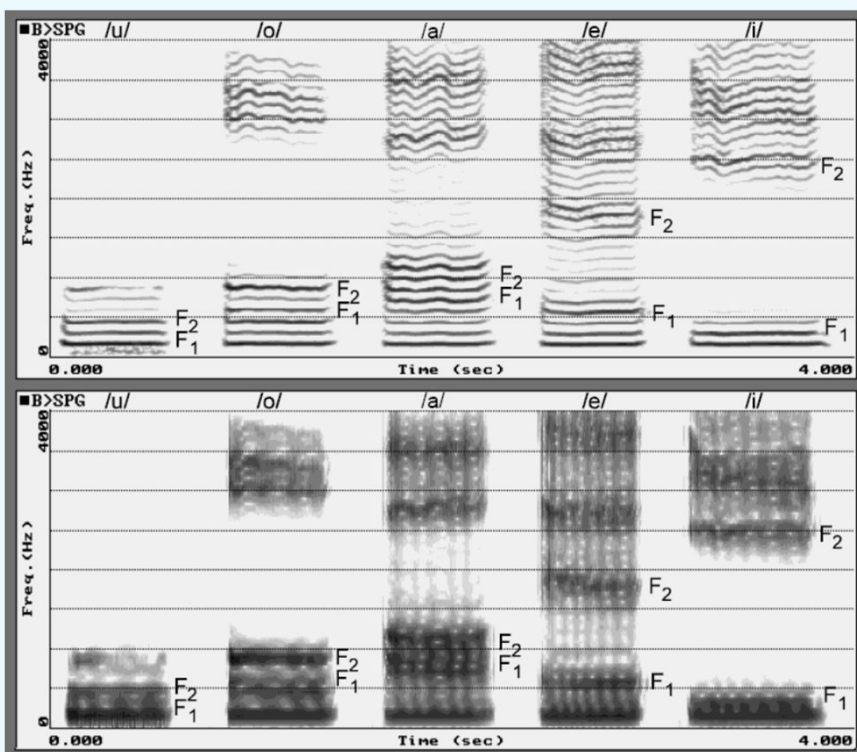
Byla nazývána „viditelná řeč“ („visible speech“).

Zobrazuje frekvenční spektrum zvuku (hlasu / řeči) v čase. (V podstatě se jedná o 3D spektrální analýzu)

Signál je analyzován pomocí filtrů s nastavitelnou šířkou propustného pásma.

Je hodnocena intenzita signálu v různých frekvenčních pásmech a ta se zobrazí mírou zčernání.

Nyní je běžně dostupná na bázi FFT v různých počítačových softwarech pro akustická měření.

2 typy spektrogramu:

a) úzkopásmový

- šířka propustného pásma Δf filtrů je řádově desítky hertzů,
- vhodný pro sledování změn základní frekvence signálu
- vysoké frekvenční rozlišení Δf , pomalé časové rozlišení Δt

b) širokopásmový

- šířka propustného pásma Δf filtrů je řádově stovky hertzů,
- vhodné pro zobrazování formantů
- Rychlé časové rozlišení ale malé frekvenční rozlišení
- Objevují se zde vertikální čáry, které jsou synchronizované s jednotlivými periodami kmitů

Platí vztah mezi časovým a frekvenčním rozlišením: $\Delta t = 1 / \Delta f$.

(Čím lepší/rychlejší časové rozlišení, tím menší/horší frekvenční rozlišení).

Švec, Obr. 2.1.
Spektrogramy
českých
samohlásek /u/,
/o/, /a/, /e/, /i/.
Nahoře
úzkopásmový
spektrogram, dole
šírokopásmový
spektrogram.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZVUKOVÁ SPEKTROGRAFIE (SONAGRAFIE)

Terminologie:

Spektrografie = metoda používající spektra a spektrogramy

Spektrogram = graf, který zobrazuje spektrum signálu v čase

Zvukový spektrogram = sonagram = graf, který zobrazuje spektrum zvuku v čase

Spektrograf = přístroj, který vytváří spektrogram

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

DEMONSTRACE zvuková spektrografie

VOCE VISTA,

PRAAT

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZVUKOVÁ SPEKTROGRAFIE:

CVIČENÍ

Proved' spektrografickou analýzu pomocí software Praat.

**Urči nejnižší a nejvyšší základní frekvenci své řeči pomocí
úzkopásmového spektrogramu.**

**Urči formanty své samohlásky [a:] pomocí širokopásmového
spektrogramu.**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

ZÁKLADNÍ FREKVENCE HLASU:

U hlasu a řeči je přesné měření základní frekvence netriviální záležitostí.

Kmitání hlasivek není zcela pravidelné.

I u zdravých čistých hlasů vykazuje perioda kmitání hlasivek variabilitu –

hlas je proto označován jako **kvaziperiodický.**

Čím více je hlas porušen, tím více jsou kmity hlasivek nepravidelné.

Odchyłky od ideálně periodických, předvídatelných kmitů se nazývají

PERTURBACE.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

PERTURBACE HLASU:

ZÁKLADNÍ VELIČINY PERTURBACÍ:

Jitter – perturbace periody kmitů (u normálního hlasu má být pod 1%)

Shimmer – perturbace amplitudy kmitů
(u akustického signálu normálního hlasu má být pod 4%)

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

PŘEHLED PERTURBACÍ HLASU A JEJICH MĚŘENÍ:

Workshop on Acoustic Voice Analysis

SUMMARY STATEMENT
BY INGO R. TITZE, PH.D.

1995

NCVS

National Center for Voice and Speech

Tato publikace zavádí 3 typy signálů

http://www.ncvs.org/products_freebooks.html

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

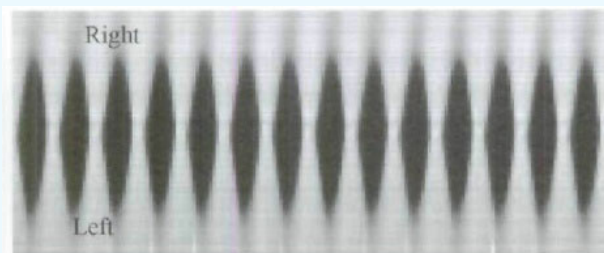

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

TŘI TYPY SIGNÁLŮ / KMITŮ:

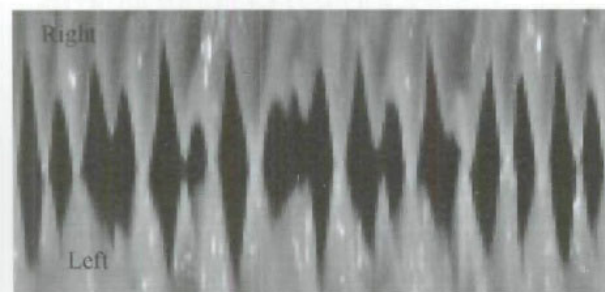
Kymografické záznamy kmitů hlasivek

A Time →

B Time →

C Time →

Fig 2. Digital kymography images. A) Sequence of type 1 vocal fold vibrations. B) Sequence of type 2 vocal fold vibrations. C) Sequence of type 3 vocal fold vibrations.

Zhang Y et al. Typing vocal fold vibratory patterns in excised larynx experiments via digital kymography. *Ann.Otol.Rhinol.Laryngol.* 118 (8):598-605, 2009.

TYP 1: téměř pravidelné kmity které nevykazují žádné kvalitativní změny v analyzovaném segmentu hlasu; pokud jsou přítomny modulační nebo subharmonické frekvence, jejich energie jsou o řád nižší než energie základní frekvence.

TYP 2: kmity vykazující kvalitativní změny (bifurkace) v analyzovaném segmentu hlasu, nebo kmity se subharmonickými či modulačními frekvencemi, jejichž energie se blíží energii základní frekvence; není zde jasně zřetelná jenom jedna jediná základní frekvence v rámci segmentu.

TYP 3: kmity bez zjevné periodické struktury.

I. R. Titze. *Workshop on acoustic voice analysis. Summary statement*, Denver, CO: National Center for Voice and Speech, 1995.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

TŘI TYPY KMITŮ V AUDIO SIGNÁLU:

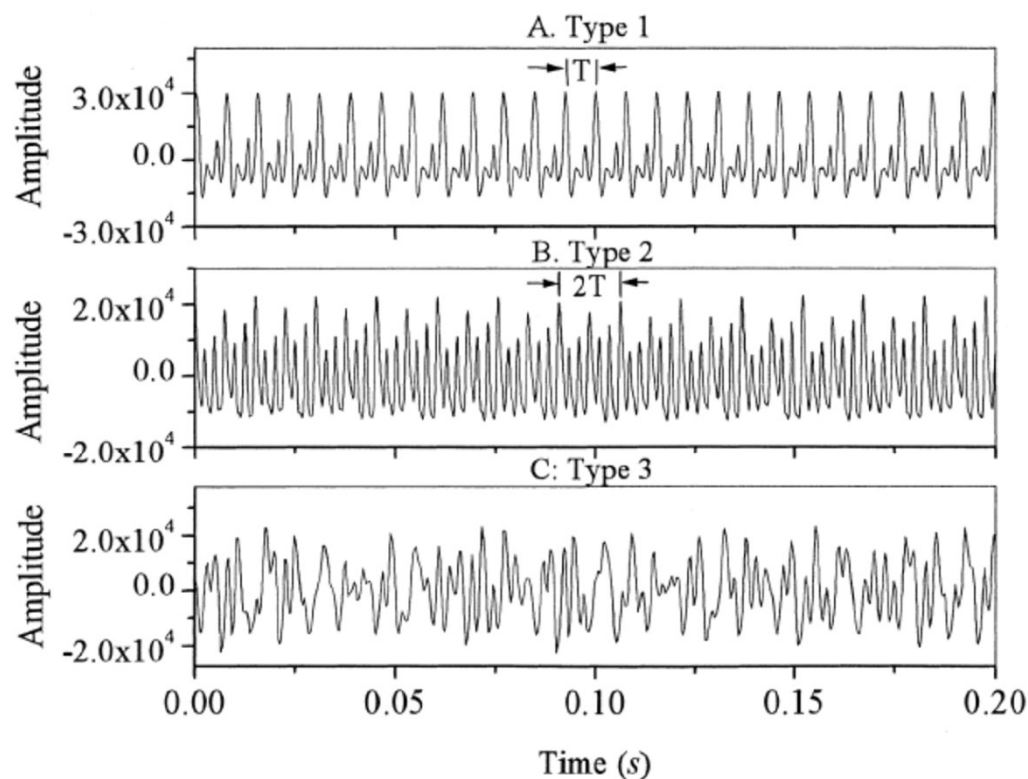

FIGURE 1. The typical waveforms of type 1, type 2, and type 3 voice signals.

J. J. Jiang, Y. Zhang, and C. McGilligan. Chaos in voice, from modeling to measurement. J.Voice 20 (1):2-17, 2006.

TYP 1:

Jasná periodicitu – f_0
lze přibližně určit.

TYP 2:

Subharmonický signál,
komplexní periodicitu.
 f_0 analýza nedává
jednoznačné výsledky
– různé algoritmy
dávají různé výsledky.

TYP 3:

Nepravidelný signál. f_0
nelze spolehlivě určit.

**Smysluplnou f_0
analýzu lze provést
pouze na signálech
TYPU 1. (Titze 1995).**

TŘI TYPY SIGNÁLŮ ve spektrogramu:

TYP 1

TYP 2

TYP 3

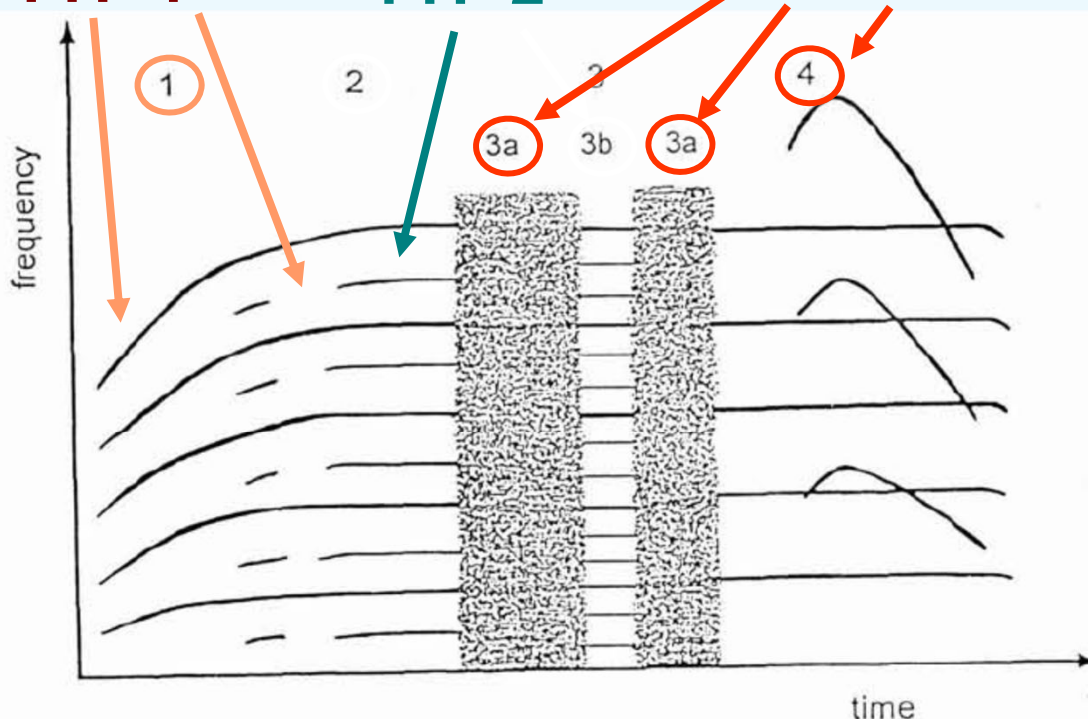

Fig. 2. Sketch of a narrow-band spectrogram displaying periodic phonation (1), subharmonic regimes (2), chaos (3a) interrupted by a periodic window (3b), and biphonation (4). Reproduced from Ref.[23] with permission.

Herzel H. Nonlinear dynamics of the voice: time series analysis, modeling and experiments. *Current Topics in Acoustical Research* 2:17-30, 1998.

1) (Kvazi/téměř)
periodická fonace
(TYP 1)

2) Subharmonická
fonace na frekvenci
 $f_{\text{SUB}} = f_o/2$
(TYP 2)

3a) Nepravidelná
fonace
(TYP 3)

3b) Subharmonická
fonace na frekvenci
 $f_{\text{SUB}} = f_o/3$
(TYP 2)

4) Bifonace
- dvě nezávislé
frekvence znějící
zároveň (TYP 3)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

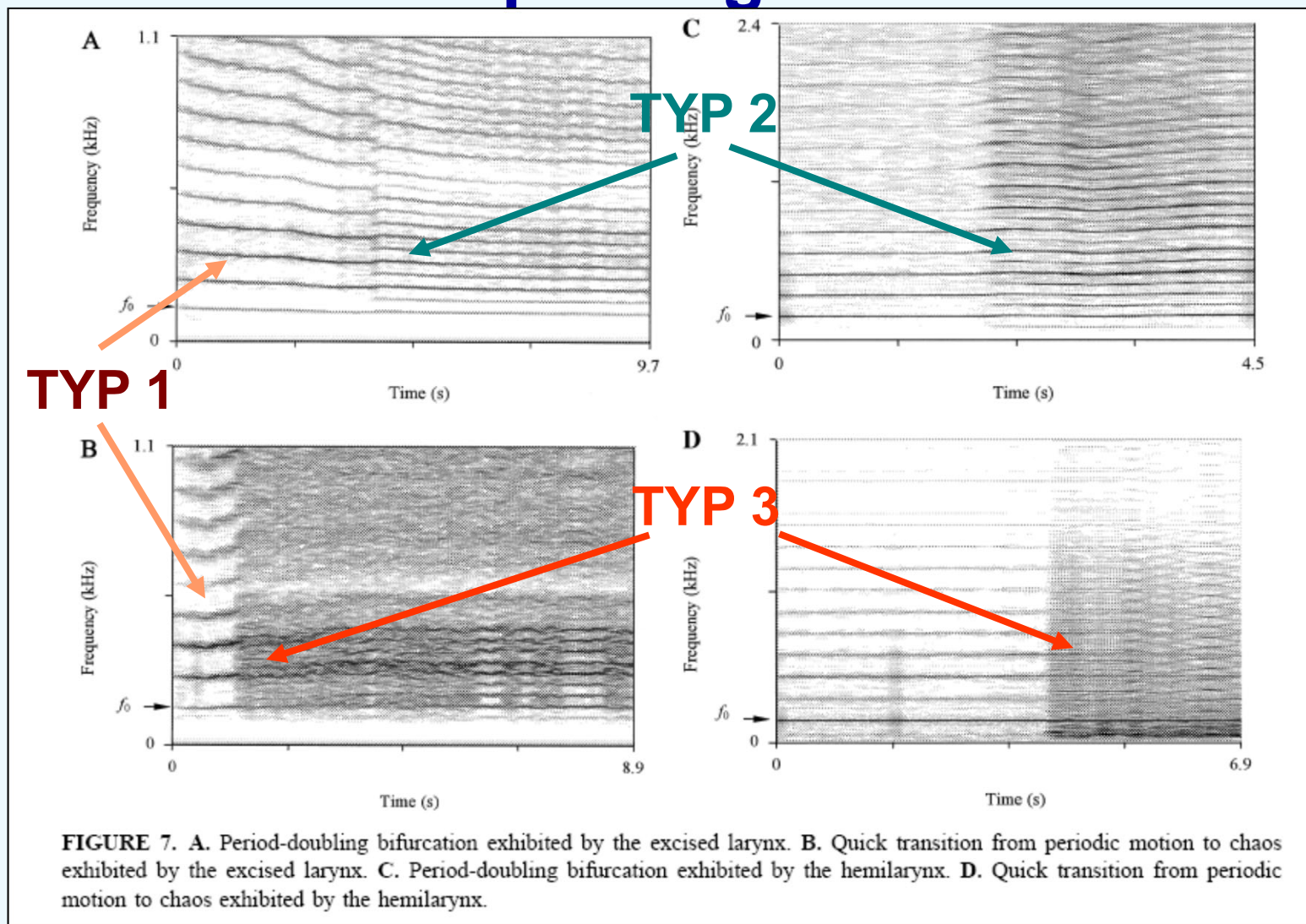
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

TŘI TYPY SIGNÁLŮ ve spektrogramu:

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

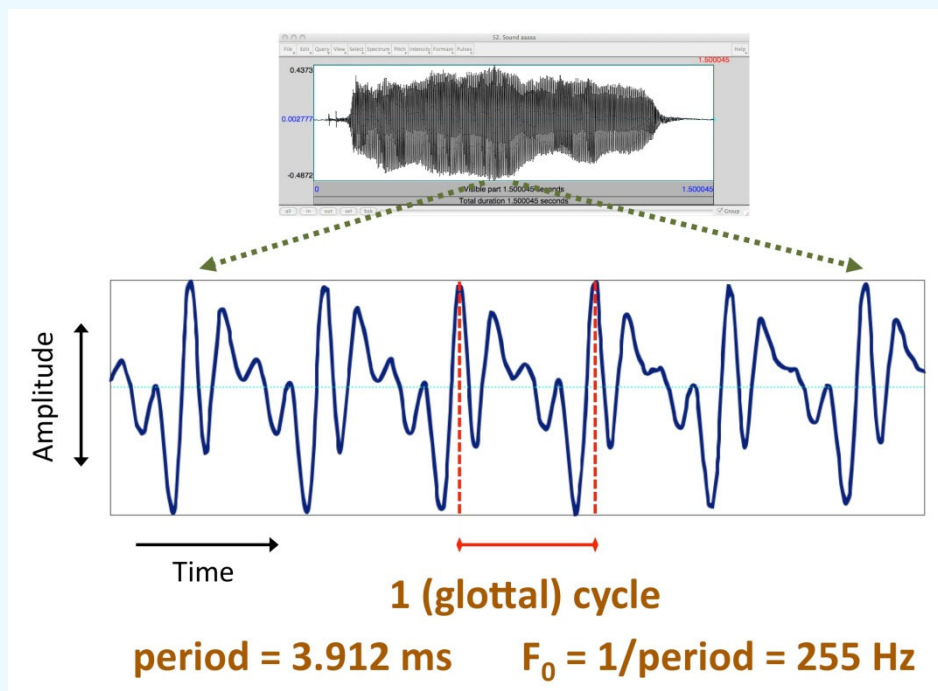
INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Periodicita u hlasových signálů

- Perioda: trvání jednoho cyklu hlasivkových kmitů
- F_0 lze určit pouze u PERIODICKÝCH signálů
- Hlasové signály jsou kvaziperiodické
- Změny periody: **VIBRATO** (pravidelné), **JITTER** (nepravidelné)

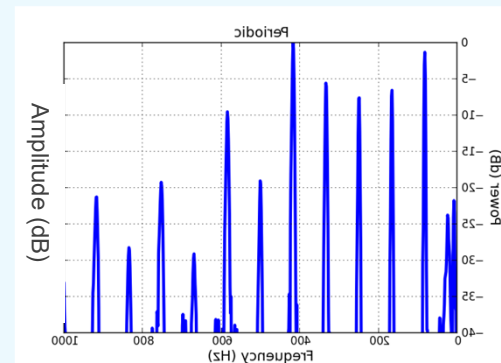
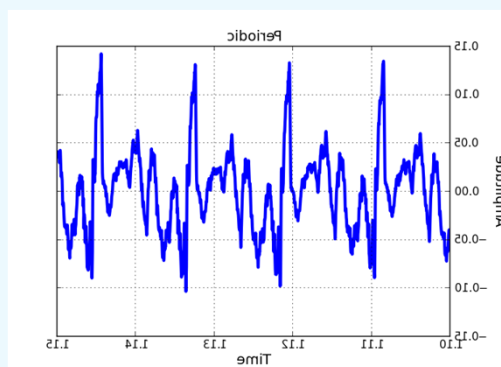
Slide by C. Herbst

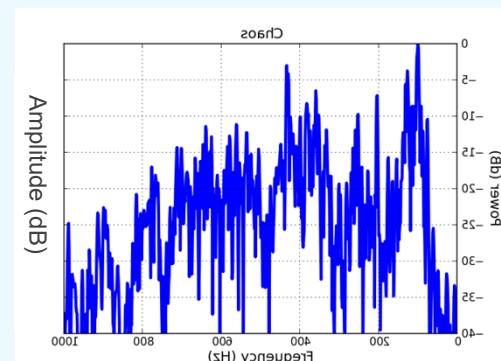
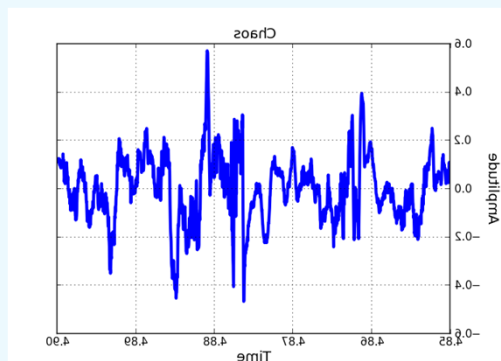
Pravidelné a nepravidelné kmity hlasivek

Pravidelné

Nepravidelné

Slide by C. Herbst

Spektrum hlasu: harmonická série

šumové složky,
hluk pozadí

Slide by C. Herbst

